

РОЗУМ О. М.,
кандидат юридичних наук,
начальник факультету підготовки,
перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції
(Національний університет
державної податкової служби України)

УДК 342.754

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ПОДАТКОВОЮ МІЛІЦІЄЮ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП

В науковій статті розглянуто особливості інформаційного забезпечення моніторингу податковою міліцією протиправної діяльності фінансово-промислових груп. Проаналізовано критерії, за якими необхідно розмежовувати великі підприємства від фінансово-промислових груп, та зазначені основні напрямки інформаційного моніторингу.

Ключові слова: фінансово-промислові групи, інформаційне забезпечення, інформаційний моніторинг, підрозділи податкової міліції.

В научной статье рассмотрены особенности информационного обеспечения мониторинга налоговой милицией противоправной деятельности финансово-промышленных групп. Проанализированы критерии, по которым необходимо разграничивать большие предприятия от финансово-промышленных групп, и отмечены основные направления информационного мониторинга.

Ключевые слова: финансово-промышленные группы, информационное обеспечение, информационный мониторинг, подразделения налоговой милиции.

In the scientific article the features of the informative providing of monitoring the tax militia of protipravnoy activity are considered financially industrial groups. Criteria are analysed after which it is necessary to differentiate large enterprises from financially industrial groups and basic directions of the informative monitoring are marked.

Key words: financially industrial groups, informative providing, informative monitoring, subsections of tax militia.

Вступ. Політичний, соціально-економічний і правовий розвиток України протягом останніх років відбувається під зростаючим впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Зазначені вище процеси знайшли своє відображення і у сфері ведення господарської діяльності. В нашій державі наявні всі відповідні умови для розвитку сучасних корпоративних структур інтегрованого типу, що створюються в організаційно-правовій формі фінансово-промислових груп.

Поєднання промислового і фінансового капіталу суб'єктів господарювання та створення на цій основі фінансово-промислових груп, як на території країни, так і за її межами, формує передумови для вчинення окремими представниками даної групи правопорушень у сфері оподаткування. У зв'язку із цим та у відповідності до положень чинного законодавства підрозділи податкової міліції, які діють у складі Міністерства доходів та зборів (далі – Міндоходів) України, зобов'язані запобігати кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування [1].

Для України як для суверенної і європейської країни негативні прояви економічної злочинності є неприпустимими та потребують від підрозділів податкової міліції реалізації комплексу організаційно-правових та практичних заходів, спрямованих на запобігання та протидію економічній злочинності. Тому забезпечення ефективної роботи системи інформаційного моніторингу за протиправною діяльністю фінансово-промислових груп, яку реалізують підрозділи податкової міліції, є нагальною потребою сьогодення, а особливо в умовах трансформації національної економіки.

Функціонуванню фінансово-промислових груп в цілому та вивченню окремих сторін їхньої діяльності були присвячені праці М. Крупки, О. Кузьміна, Л. Федулової, П. Бураяка, Є. Бесараб, Б. Андрушків, С. Панчишина, В. Федосова, М. Кізіма, В. Горбатова, В. Уманцівої та інших. Разом з тим питання, що стосуються особливостей функціонування фінансово-промислових груп та виявлення порушень, які вчиняються за їх участю, залишається недостатньо розглянутим та потребують організації подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження особливостей інформаційного забезпечення моніторингу податковою міліцією протиправної діяльності фінансово-промислових груп.

Результати дослідження. Сьогодні в економіці більшості країн світу провідну роль відіграють не окремі суб'єкти господарювання, а їх об'єднання, не виключенням виступає і Україна.

Особливості господарської діяльності та проблемні питання, які стосуються характеристики та значення для економіки України фінансово-промислових груп, почали досліджуватись в середині 90-х років ХХ століття.

Підтвердженням того, що законодавець звернув увагу на господарську діяльність фінансово-промислових груп, був Указ Президента України «Про фінансово-промислові групи» від 27 січня 1995 р., яким було визначено сутність дефініції фінансово-промислової групи. Зазначалося, що це «статутна або договірна юридична особа, створена шляхом об'єднання промисловими підприємствами, організаціями, банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності (передачі у власність, в управління, в тому числі, довірче) належного їм (закріпленого за ними) майна, фінансових ресурсів, а також передачі права управління господарською діяльністю для централізованого управління виробничою, науковою, фінансовою та комерційною діяльністю» [2].

В середині 90-х років ХХ століття на фінансово-промислові групи поклалися великі сподівання: за їх допомогою планувалося виконувати довгострокові державні, регіональні та міждержавні цільові програми; розширювати експортний потенціал вітчизняної економіки; підвищувати конкурентоздатність українських товаровиробників; залучати іноземні інвестиції та ін. Іншими словами, фінансово-промислову групу розглядали як своєрідний «локомотив», покликаний витягнути національну економіку із кризової ситуації.

На сьогоднішній день основою для економічної діяльності фінансово-промислових груп є відповідні матеріальні та нематеріальні активи, які зосереджені в результаті перерозподілу потужних економічних ресурсів. Проте, як свідчить практика діяльності контролюючих та правоохоронних органів, деякі посадові особи фінансово-промислових груп використовують протиправні схеми ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Так, наприклад, певну частку в діяльності фінансово-промислових груп складають безтоварні господарські операції, за допомогою яких безпідставно завищується податковий кредит, або оформлюється надходження неіснуючих товарів від суб'єкта фіктивного підприємництва. Також поширеною є наступна схема, за якою спочатку експортер здійснює продаж товарів фіктивному суб'єкту господарювання в іншій країні, потім фіктивний суб'єкт господарювання здійснює перепродаж цих товарів третьому підприємству у своїй країні, яке експортує їх першому підприємству. Потім ліквідується фіктивний суб'єкт господарювання, не сплативши податок на додану вартість, а третє підприємство отримує відшкодування податку з державного бюджету.

Розповсюдження також набула схема, за якою частина бюджетних коштів відмивається шляхом введення за кордон сервісних, валютних, товарних та інтелектуальних ресурсів. Кошти, сплачені за товари, які нібито були поставлені в Україну, або ж за надані послуги, спрямовуються на рахунки іноземних фірм в українських банках, а потім через кореспондентські рахунки іноземних банків переводяться за кордон.

Виявлення зазначених вище протиправних схем діяльності фінансово-промислових груп вимагає від податкової міліції залучення всіх наявних інформаційних ресурсів з метою проведення якісного інформаційного моніторингу протиправної діяльності.

Тому питання стосовно інформаційного моніторингу податковою міліцією протиправної діяльності фінансово-промислових груп набуває особливої важливості та актуальності.

Перш ніж перейти до розгляду основного питання, пропонуємо розглянути категоріальний зміст поняття «фінансово-промислової групи».

В сучасних умовах фінансово-промислову групу необхідно розглядати як специфічну форму об'єднання різних видів капіталів суб'єктів господарської діяльності (капіталів промислових і торговельних компаній, банків, страхових компаній та ін.) [3, с. 79].

Існує і наступне визначення, за яким фінансово-промислова група – це об'єднання, до якого можуть входити промислові та сільськогосподарські підприємства, банки, наукові й проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку [4, с. 72].

Так, В.П. Лещук стверджує, що термін «фінансово-промислова група» має досить обмежене застосування. Частіше використовується термін «корпорація». Основними ознаками фінансово-промислової групи є:

- обмежена відповідальність учасників за боргами фінансово-промислової групи;
- спільна передача акцій між учасниками фінансово-промислової групи;
- централізоване управління радою директорів фінансово-промислової групи;
- незалежність існування фінансово-промислової групи від складу її учасників (не припиняє своєї діяльності при виході з її складу одного або кількох учасників) [5, с. 256].

Сучасні фінансово-промислові групи – це універсальні за характером діяльності та транснаціональні за їх масштабами об'єднання, створені на основі акціонування, поєднання фінансових і ділових зв'язків. Дані групи об'єднали промислові фірми, банки та інші фінансові інститути, торговельні і будівельні компанії, а також компанії інших галузей господарства [6, с. 121].

Заслугує на увагу і наступне визначення, за яким фінансово-промислова група – це об'єднання суб'єктів господарської діяльності, які мають на меті створення сприятливого фінансово-економічного середови-

ща, реалізацію відповідних бізнес-проектів, встановлення контролю за ринком виробництва та збуту продукції [7, с. 208].

На думку автора, фінансово-промислова група – це велике угруповання підприємств, банків, інших юридичних осіб, які займаються виробничою, торговельною, фінансово-кредитною та іншою діяльністю. На відміну від холдингу, фінансово-промислова група не має компанії, що спеціалізується на управлінні. Ці групи створюються, зазвичай, на міжгалузевих засадах, що дозволяє здійснювати спільні інвестиції у великі бізнес-проекти.

На сьогоднішній день учасниками фінансово-промислової групи виступають суб'єкти господарювання, які перебувають у юридичних та господарських правовідносинах з основними підприємствами певної групи. Хоча можливі і випадки, коли суб'єкти господарювання юридично не пов'язані з жодним суб'єктом господарювання у складі фінансово-промислової групи, але фактично їй підконтрольні.

Маємо зазначити про те, що діяльності фінансово-промислової групи характерна ієрархічна побудова. Очолоє фінансово-промисловою групу головне підприємство, яке створене відповідно до законодавства України, виготовляє кінцеву продукцію, здійснює її збут, сплачує податки та офіційно представляє інтереси групи в Україні та за її межами. Головне підприємство втрачає право на будь-які пільги з питань оподаткування, яке воно мало або може мати згідно з чинним законодавством України.

Необхідно сказати і про основні підприємства фінансово-промислової групи. Такими являються одне або декілька юридичних осіб-суб'єктів господарювання, великі платники податків, засновники (власники контрольного або блокуючого пакету акцій), які визначають економічну політику учасників групи, мають можливість впливати на результати їх фінансово-господарської діяльності, в тому числі забезпечують доступ до кредитно-фінансових інститутів, диверсифікацію виробництва та вихід на нові ринки збуту продукції.

З метою посилення власного впливу на територію діяльності та пошуку нових ринків збуту продукції відбувається злиття фінансового та промислового капіталів. Даний процес має на меті забезпечення суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами для здійснення інвестиційної діяльності, надання фінансової допомоги на поворотній чи безповоротній основі та ін.

Критеріями, за якими працівники податкової міліції відносять ту чи іншу групу підприємств до категорії фінансово-промислових груп, виступають: асоційоване членство суб'єктів господарювання у об'єднанні підприємств; наявність афілійованих осіб; наявність ознак злиття фінансового та промислового капіталів; наявність фінансового або промислового центру управління фінансово-промислової групи; самоідентифікація суб'єктів господарювання як учасника певної фінансово-промислової групи та ін.

Узагальнюючи практичний досвід правоохоронної діяльності податкової міліції та здійснюючи аналіз фінансово-промислових груп, маємо зазначити про те, що в залежності від місцезнаходження (основного місця реєстрації) фінансово-промислові групи поділяються на:

– транснаціональні – тобто ті фінансово-промислові групи, які мають серед учасників юридичних осіб, що зареєстровані на території інших держав (нерезиденти) та резиденти, які мають відокремлені підрозділи за межами України;

– фінансово-промислові групи національного рівня – тобто ті групи, до складу яких входять суб'єкти господарювання, які перебувають на податковому обліку в декількох регіональних органах Міндоходів України;

– фінансово-промислові групи регіонального рівня – тобто ті групи, до складу яких входять суб'єкти господарювання, які перебувають на податковому обліку в органі Міндоходів України обласного рівня.

Належність фінансово-промислової групи до відповідних категорій визначається структурними підрозділами органів Міндоходів України, які відповідно до функціональних повноважень здійснюють інформаційний моніторинг та координацію роботи з представниками відповідної групи.

Інформаційними ресурсами, що виступають джерелами інформації для підрозділів податкової міліції стосовно протиправної діяльності фінансово-промислових груп, є:

– система співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів;

– Єдиний реєстр податкових накладних – стосовно суб'єктів господарювання, істотно пов'язаних між собою.

– реєстраційні дані суб'єктів господарювання та установчі документи;

– результати контрольно-перевірочної роботи підрозділів податкового контролю та підрозділів податкової міліції.

В процесі здійснення інформаційного моніторингу протиправної діяльності фінансово-промислових груп підрозділи податкової міліції найчастіше використовують наступні інформаційні системи, бази даних та програмні комплекси: АРМ «Облік платників податків – юридичних осіб»; АРМ «Реєстрація платників ПДВ – юридичних осіб»; АІС «Податки»; АІС «Аудит»; АІС «Державний реєстр фізичних осіб – платників податків»; АРМ «ФСПД» (фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності); АРМ «Реєстрація та контроль касових операцій»; АРМ «Звіт»; АРМ «Система автоматизованого співставлення податкових зобов'язань та

податкового кредиту в розрізі контрагентів»; АІС «Журнал звірки податкових зобов'язань в розрізі контрагентів»; АІС «Бест Звіт» та ін.

Іншими джерелами інформації про формування та діяльність фінансово-промислових груп є:

- інформація Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, розміщена на офіційному сайті відносно власників статутного капіталу суб'єктів господарювання, складу наглядової ради та інших посадових осіб;
- інформація від Антимонопольного комітету України стосовно надання дозволів суб'єктам господарювання;
- інформацію від Фонду державного майна України щодо приватизації учасниками фінансово-промислових груп державного майна;
- інформацію з офіційних сайтів фінансово-промислових груп та суб'єктів господарювання, які входять до їх складу;
- інші відкриті джерела інформації (глобальна мережа Інтернет та засобів масової інформації).

Висновки. Будучи інтегрованими в національну економіку держави, деякі фінансово-промислові групи не нехтують можливістю вчиняти податкові правопорушення та ухилятися від сплати податків. Застосування фінансово-промисловими групами протиправних схем ухилення сплати податків вимагає проведення якісного інформаційного моніторингу підрозділами податкової міліції.

Для ефективної протидії правопорушенням у сфері оподаткування, що вчиняються фінансово-промисловими групами в Україні, податкові та правоохоронні органи, зокрема і підрозділи податкової міліції, мають удосконалити систему інформаційного забезпечення власної діяльності (обмін інформацією між правоохоронними органами, створення спільної інтегрованої інформаційно-пошукової системи, застосування новітніх інформаційних технологій та методів інформаційного моніторингу та ін.).

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, 15-16, 17. – Ст. 112.
2. Указ Президента України «Про фінансово-промислові групи» №85/95 від 27 січня 1995 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
3. Телешун С.П. Про діяльність фінансово-промислових груп та їх вплив на політичну систему України / С.П. Телешун // Україна: кам'янистий шлях до демократії. Зб. статей. К.: Заповіт. – 2002. – С. 79.
4. Куліш Г.П. Створення промислово-фінансових груп в Україні / Г.П. Куліш // Фінанси України. – 2001. – №11. – С. 71-74.
5. Лещук В.П. Особливості та закономірності створення та діяльності фінансово-промислових груп / В.П. Лещук // Економічний форум. – 2012. № 3. – С. 256.
6. Заграва Е.В. Про глобалізацію, ТНК, національну державу і перспективи України у сучасному світі / Е.В. Заграва // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 5. – С. 121.
7. Колісник Г.М. Сутність суб'єктів та видів господарської діяльності / Г.М. Колісник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – С. 208.

